

Datum

2023-05-04

Vår referens

Kajsa Magnusson

Utvecklingssamordnare

kajsa.magnusson@malmo.se

Tjänsteskrivelse

Remiss från Justitiedepartementet - Tryggare hem för barn (SOU 2022:71) STK-2023-285

Sammanfattning

Malmö stad har av Justitiedepartementet beretts möjlighet att yttra sig över utredningen Tryggare hem för barn. Utredningen innehåller förslag som syftar till att skapa bättre förutsättningar för kontinuitet, stabilitet och trygghet för familjehemsplacerade barn och barn som har upplevt våld av närstående. Förslagen rör bland annat förutsättningarna för vårdnadsöverflyttning, insatser till ett placerat barn även efter en vårdnadsöverflyttning, adoption och umgänge.

I ärendets beredning har arbetsmarknads- och socialnämnden yttrat sig. Nämnden välkomnar utredningsuppdragets syfte och anser att vissa av förslagen kan bidra till att uppnå syftet, men andra förslag riskerar att leda till ökad otydlighet och därmed till att barn inte får det stöd eller skydd som de behöver.

Förslaget är att godkänna förslag till yttrande och skicka yttrandet till Justitiedepartementet.

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen besluta

1. Kommunstyrelsen godkänner förslag till yttrande och skickar yttrandet till Justitiedepartementet.

Beslutsunderlag

- Remiss från Justitiedepartementet - Tryggare hem för barn (SOU 2022:71)
- Tryggare hem för barn (SOU 2022:71)
- G-Tjänsteskrivelse KSAU 230508 Remiss från Justitiedepartementet - Tryggare hem för barn (SOU 2022:71)
- Förslag till yttrande KSAU 230508
- Remissvar från arbetsmarknads- och socialnämnden
- Arbetsmarknads- och socialnämnden beslut 230330 § 87 med Särskilt yttrande (M)
- Förslag till beslut KSAU 230508 §229 med särskilt yttrande från (M)

Beslutsplanering

Kommunstyrelsens arbetsutskott 2023-05-08

Kommunstyrelsen 2023-05-17

Beslutet skickas till

Justitiedepartementet
Arbetsmarknads- och socialnämnden

Ärendet

Malmö stad har av Justitiedepartementet fått möjlighet att lämna synpunkter på utredningen *Tryggare hem för barn* (SOU 2022:71). Utredningen har haft i uppdrag att se över delar av föräldrabalkens regler om vårdnadsöverflyttning, adoption och umgänge. Uppdragets syfte har varit att skapa bättre förutsättningar för kontinuitet, stabilitet och trygghet för familjehemsplacerade barn och barn som har upplevt våld av närstående. I utredningen föreslås vissa ändringar i föräldrabalken (1949:381), socialtjänstlagen (2001:453) och lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

I ärendets beredning har arbetsmarknads- och socialnämnden yttrat sig.

Bakgrund till utredningens förslag

Regeringen gav den 16 september 2021 en särskild utredare i uppdrag att se över regler i föräldrabalken om vårdnadsöverflyttning, adoption och umgänge. I uppdraget ingick bland annat följande:

- att ta ställning till om förutsättningarna för vårdnadsöverflyttning och adoption bör ändras för att tillgodose familjehemsplacerade barns rätt till trygghet och stabilitet,
- att bedöma behovet av åtgärder för att underlätta förutsättningarna för prövningen av frågor om vårdnadsöverflyttning för barn i familjehem, samt
- att ta ställning till hur skyddet för barnet kan stärkas när fråga uppkommer om umgänge med en förälder som har utövat våld eller gjort sig skyldig till någon annan allvarlig kränkning.

Utredningen redovisar sitt uppdrag genom SOU 2022:71, *Tryggare hem för barn*.

Utredningen innehåller sammanfattningsvis följande förslag och bedömningar.

Förutsättningarna för en vårdnadsöverflyttning

Utredningen föreslår att vårdnaden om ett barn som stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet ska kunna flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet om det är bästa för barnet att inte återförenas med sina föräldrar utan istället att det rådande förhållandet består. Detta innebär en omformulering av 6 kap. 8 § föräldrabalken. Centralt för denna bedömning är prognosen för återförening med föräldrarna. Det räcker dock inte att det är barnets bästa att inte återförenas med sina föräldrar utan det ska också stå klart att det är barnets bästa att stanna i familjehemmet och att vårdnaden flyttas över till just familjehemsföräldrarna.

Utredningen föreslår även att det av lagtexten ska framgå att domstolen vid bedömningen av om förutsättningarna för en vårdnadsöverflyttning är uppfyllda särskilt ska beakta följande omständigheter (uppräkningsvis är inte uttömmande):

- Barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning.
- Barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt.

- Familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med sina föräldrar och andra närstående.
- Barnets relation till sina föräldrar.
- Barnets sociala situation i övrigt.

Det ska dock alltid göras en helhetsbedömning av alla relevanta omständigheter i det enskilda fallet för att komma fram till att en vårdnadsöverflyttning är det bästa för ett barn.

Placeringskommunen ges möjlighet att bevilja insatser till ett barn även efter en vårdnadsöverflyttning

Utredningen föreslår att det ska införas en möjlighet för den kommun som beslutat om en familjehemsplacering, dvs. placeringskommunen, att fortsätta bevilja insatser till ett barn även efter en vårdnadsöverflyttning om ett sådant behov finns. Detta är inte möjligt i nuläget. Stöd som ofta efterfrågas är stöd kopplat till barnets skolgång och umgänge med barnets ursprungsfamilj. Avsaknad av fortsatt stöd är enligt utredningen en av de främsta anledningarna till att familjehemsföräldrar tvekar inför en vårdnadsöverflyttning. Möjlighet till fortsatt stöd från placeringskommunen skulle enligt utredningen kunna innebära att fler familjehemsföräldrar vill ta över vårdnaden av ett placerat barn.

Mål om vårdnadsöverflyttning ska inte flyttas till allmän förvaltningsdomstol och rätt till biträde

Utredningen har kommit fram till att det inte finns tillräckliga skäl att flytta prövningen av mål om vårdnadsöverflyttning från allmän domstol till allmän förvaltningsdomstol. En sådan flytt skulle innebära ett avsteg från en grundläggande princip i den svenska rättsordningen, nämligen att civilrättsliga frågor mellan två privaträttsliga subjekt (till exempel två makar eller två avtalsparter) hanteras i allmän domstol. Detta omfattar familjerättsliga frågor om exempelvis vårdnad. Om prövningen av målen flyttas skulle det innebära att vissa frågor om vårdnad av barn prövas i allmän domstol och andra frågor om vårdnad av barn prövas av allmän förvaltningsdomstol, vilket kan innebära en gränsdragningsproblematik. Allmän förvaltningsdomstol bedöms inte heller ha bättre förutsättningar att pröva mål om vårdnadsöverflyttning än allmän domstol. Det finns vissa skäl ur ett barnrättsperspektiv att flytta målen till allmän förvaltningsdomstol, bland annat för att vårdnadsöverflyttning då hade kunnat omfattas av reglerna om offentligt biträde, men dessa skäl överväger inte de nackdelar som framkommit. Utredningen föreslår istället att det vid prövningen av frågor om särskilt förordnad vårdnadshavare eller tillfällig vårdnadshavare enligt 6 kap. 7-8 a och 10 d §§ föräldrabalken ska kunna förordnas ett offentligt biträde enligt lagen om offentligt biträde för barnet och barnets vårdnadshavare. Enligt utredningen är det viktigt att den som biträder barnet i rättsprocessen är lämplig och har kunskap om barn för att kunna sätta sig in i barnets situation och kommunicera med barnet. Utredningen föreslår även hur handläggningen av ett förordnande av offentligt biträde ska gå till.

Regler om adoption

Utredningen bedömer att föräldrabalkens befintliga regler om adoption tillgodoser familjehemsplacerade barns behov av trygghet och stabilitet. Adoption av ett barn i familjehem bör främst komma på fråga i situationer där barnet inte har någon relation med sina föräldrar. Det kan även vara aktuellt när barnet har en stark och genuin vilja att adopteras trots att barnet har en relation till sina föräldrar, men det står helt klart att det inte är bäst för barnet att återförenas med sina föräldrar. Utredningen har därför svårigheter att se behovet av att särskilt främja adoptioner för barn som kan fortsätta ha kontakt med sina föräldrar och ursprungsfamilj genom en så kallad

öppen adoption, liknande de regler som finns i vissa andra länder.¹ Utredningen bedömer inte heller att det finns skäl att införa ändringar beträffande vårdnadshavares samtycke eller socialnämndens roll i adoptioner. Det ska även i fortsättningen enbart vara den eller de som vill adoptera som ska kunna ansöka om adoption. Socialnämnden ska inte heller åläggas någon skyldighet att överväga frågan om adoption i vissa fall på det sätt som gäller i fråga om vårdnadsöverflyttning.

Frågor om umgänge

Utredningen har övervägt om det i lagtext bör tydliggöras situationer då de kränkningar som en förälder har gjort sig skyldig till innebär att utgångspunkten bör vara att inget umgänge ska ske. Utredningen har dock kommit fram till att det inte är lämpligt att i lag reglera särskilda situationer när barn som utgångspunkt inte bör ha rätt till umgänge med en förälder. Utredningen bedömer att det inte är lämpligt ur ett barnrättsperspektiv att utgå från att en förälders beteende och handlingar i vissa situationer diskvalificerar denne som umgängesförälder. När en fråga om umgänge uppkommer ska det istället alltid göras en individuell bedömning av vad som är barnets bästa.

Ny lydelse av paragrafen om barnets bästa

Utredningen anser att bedömningen av barnets bästa är en helhetsbedömning av alla omständigheter som är aktuella för det enskilda barnet. Utredningen föreslår därför att det inte längre ska anges att det vid bedömningen av barnets bästa särskilt ska fästas avseende vid några utvalda omständigheter. Bakgrunden till denna bedömning är att den så kallade kontaktprincipen har fått stort genomslag i bedömningen av vad som är barnets bästa, genom att barn har rätt att ha en nära och god kontakt med båda sina föräldrar så länge en sådan kontakt är förenlig med barnets bästa. Utredningen bedömer att nuvarande utformning av paragrafen om barnets bästa innebär en risk att behovet av kontakt med en förälder väger tyngre än risken för att barnet far illa. Genom att inte längre ange vissa omständigheter som ska beaktas särskilt vid bedömningen av barnets bästa anser utredningen att det tydliggörs att bedömningen av barnets bästa alltid är en helhetsbedömning. Utredningen föreslår att det utöver att det särskilt ska anges att bedömningen av barnets bästa är en helhetsbedömning även ska framgå att risken för att barnet far illa ska vara del av bedömningen. Utredningen bedömer att en konsekvens av detta är att beslutsfattarens bedömningar både vad gäller frågor om vårdnad, boende och umgänge blir mer anpassade efter det enskilda barnets situation.

Utbildningsinsatser

Utredningen föreslår att Domstolsverket bör överväga behovet av att genomföra en utbildningsinsats när det gäller riskbedömningar i familjemål mot bakgrund av utredningens förslag till ny lydelse av 6 kap. 2 a § föräldrabalken om barnets bästa.

Domstolen ska kunna inhämta sakkunnigutlåtande av en psykolog

Utredningen föreslår att domstolen i ett mål om vårdnad, boende eller umgänge ska kunna inhämta ett sakkunnigutlåtande från en psykolog, om det behövs ytterligare utredning om barnets situation. Det ska ställas särskilda krav på vem som kan utföra ett sakkunnigutlåtande och den som genomför utlåtandet ska vara legitimerad psykolog specialiserad inom klinisk barn- och

---

¹ En öppen adoption i exempelvis Danmark och Norge innebär särskilda regler om kontakt mellan ursprungsfamiljen och barnet efter en adoption. Utredningen anger dock att det i Danmark och Norge inte finns någon motsvarighet till vissa av de svenska reglerna som vårdnadsöverflyttning. Se SOU 2022:71 s. 271

ungdomspsykologi.

Konsekvenser av utredningens förslag

Förslagen bedöms ha positiva konsekvenser för barn, med ökad trygghet och stabilitet för familjehemsplacerade barn och att fler barn ges möjlighet till fortsatta fungerande insatser, när det behövs. Utredningen bedömer även att förslaget om rätt till biträde för barn innebär att barnrättsperspektivet stärks, främst vad gäller barnkonventionens artikel 12 om rätt till delaktighet.

Utredningen bedömer även att förslagen har positiva konsekvenser för föräldrar, familjehemsföräldrar, särskilt förordnade vårdnadshavare och andra närstående till barn.

Förslagen bedöms ha positiva konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män genom att beslut om att ett barn inte har rätt till umgänge med en förälder i en situation där umgänget inte är förenligt med barnets bästa kan bidra till att förebygga våld i nära relationer.

Utredningen bedömer att förslagen har begränsade konsekvenser för kommuner. Förslaget om ändring i socialtjänstlagen beträffande barns rätt till insatser efter en vårdnadsöverflyttning bedöms innebära en viss kostnadsökning för kommuner som beslutat om en familjehemsplacering som avslutas genom en vårdnadsöverflyttning. Förslaget bedöms dock innebära en omfördelning av kostnader mellan kommuner och innebär inte någon generell kostnadsökning för landets kommuner. Förslaget om att införa rätt till biträde bedöms under en inledande period innebära ökad arbetsbelastning för kommunerna, genom att rutiner för information och övervägande av detta behöver tas fram. Efter denna inledande period bedöms att arbetsbelastningen endast ökar i begränsad omfattning.

Remissinstansens yttrande

Förslaget har skickats på remiss till arbetsmarknads- och socialnämnden. Nedan redogörs sammanfattningsvis för arbetsmarknads- och socialnämndens yttrande. Yttrandet i sin helhet bifogas ärendet.

Arbetsmarknads- och socialnämndens yttrande

Arbetsmarknads- och socialnämnden välkomnar utredningsuppdragets syfte att skapa bättre förutsättningar för kontinuitet, stabilitet och trygghet för familjehemsplacerade barn som har upplevt våld från närstående. Nämnden anser att vissa av förslagen kan bidra till att uppnå syftet, men andra riskerar att bidra till ökad otydlighet och därmed till att barn inte får det stöd eller skydd som de behöver. Nämnden bedömer att de föreslagna ändringarna i bestämmelsen om förutsättningar för vårdnadsöverflyttning inte kommer att innebära någon skillnad för socialnämndens bedömningar. Förslaget att placeringskommunen ska ha möjlighet att ge vissa insatser efter en vårdnadsöverflytt bidrar enligt nämnden inte till tydlighet kring kommunernas ansvar. Det finns en risk att barn kommer att falla mellan stolarna genom att förslaget ger utrymme för olika bedömningar, exempelvis om placeringskommunen inte bedömer att ett behov faller inom ramen för bestämmelsen medan vistelsekommunen hänvisar till placeringskommunens ansvar. Det finns även en gränsdragningsproblematik vad gäller exempelvis hur lång tid som den placerande kommunens ansvar ska sträcka sig och för vilka typer av behov eller insatser som ansvaret ska gälla. Bestämmelsen skulle få olika konsekvenser för kommunerna då utbudet av insatser varierar och kostnadsökningen därför inte skulle kompenseras genom en omfördelning mellan kommunerna. Exempelvis Skolfam, en insats som Malmö erbjuder, finns bara i 21 kommuner i

landet. Bestämmelsen kan antas leda till ett ökat behov av resurser för genomförande, handläggning och uppföljning. Det är dock bra att barn och vårdnadshavare ska ha rätt till offentligt biträde i mål om vårdnadsöverflyttning. Vad gäller den föreslagna omformuleringen av bestämmelsen om umgänge finns det omständigheter som utgör en mer påtaglig risk för att barnet ska fara illa och det kan finnas anledning att benämna dessa särskilt. Att riskbedömningen lyfts in i lagtexten kan dock få positiva effekter och det är generellt positivt att domstolen ska kunna begära ett utlåtande från sakkunniga. Det kan dock möjligen vara för begränsande att lagstifta att domstolen endast ska kunna använda sig av legitimerad psykolog som är specialiserad inom barn- och ungdomspsykologi. Nämnden bedömer att förslagen kommer ha delvis positiva konsekvenser för barn, men att en alltför öppen bestämmelse om barnets bästa i frågor om vårdnad, boende och umgänge riskerar att innebära negativa konsekvenser genom mer utrymme för olika bedömningar. Vad gäller ekonomiska konsekvenser anser nämnden att bestämmelsen om insatser efter en vårdnadsöverflyttning är otydlig vad gäller kommunernas ansvar, vilket gör det svårt att bedöma omfattningen av behoven. Det behövs därför göras en mer grundlig utredning av de ekonomiska konsekvenserna och om den kommunala finansieringsprincipen ska tillämpas, vilket hänger samman med behovet av en mer grundlig utredning och bedömning av kommunernas ansvar i dessa ärenden.

I ärendet har (M) lämnat in ett särskilt yttrande.

Stadskontorets bedömning

Stadskontoret gör ingen annan bedömning än den arbetsmarknads- och socialnämnden angett i sitt remissvar. Förslag till yttrande har tagits fram med beaktande av ovan samt remissinstansens yttrande. Förslaget är att kommunstyrelsen godkänner förslag till yttrande och skickar yttrandet till Justitiedepartementet.

Ansvariga

Per-Erik Ebbeståhl Avdelningschef

Magdalena Bondeson Sektionschef

Andreas Norbrant Stadsdirektör